

Лодин П.З.

*аспірант кафедри політичних інститутів та процесів
факультету історії, політології та міжнародних відносин
ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»*

ОСНОВНІ АКТОРИ ПРОЦЕСУ ПРИМИРЕННЯ: ХАРАКТЕРИСТИКА ДІЯЛЬНОСТІ

Політика примирення є однією з ключових сфер міжнародних відносин після Другої світової війни, а також глобальних процесів після розпаду біполярної системи (1989-1991 рр.). На Заході дослідження мирних процесів (peace study) - наукова дисципліна, що стрімко розвивається, формуючи цілі наукові школи і центри. Натомість, у реаліях вітчизняної науки цей напрям поки залишається в категорії terra incognita. Сучасні події в Україні актуалізують практичне значення результатів подібних досліджень. Тому, метою даної наукової роботи є розгляд акторів примирення та їх значення в мирних процесах, що, сподіваємось, отримає своє продовження в більш розгорнутих студіях науковців в Україні.

Примирення - це процес, який містить ретроспективну складову, оскільки спрямований на зцілення постраждалих, відшкодування завданої несправедливості в минулому, будівництво чи перебудову ненасильницьких відносин між людьми і спільнотами, а також прийняття колишніми сторонами конфлікту спільного бачення і розуміння минулого [8, р. 19].

Значення примирення підкреслюється необхідністю подолання індивідуальної і колективної травми, яка переходить від одного покоління до наступного, закріплюючи цикл насильства [6, р. 330].

Один з класиків мирних студій (peace study) Й. Галтунг (Johan Galtung) виокремлює трикутник акторів, що взаємодіють у постконфліктному врегулюванні відносин та процесах миробудівництва: винуватця, жертву та третю сторону (силу). Остання, як правило, перебуває в якості джерела благодаті, права і справедливості щодо злочинця і жертви: Бог (Церква), Держава (Міжнародна Спільнота) і Суспільство (Народ) відповідно. Третя сторона може тільки управляти відносинами між злочинцем і жертвою, або змінити це співвідношення щодо ставлення до себе; покарати злочинця і / або втішити жертву (зокрема, намагаючись відповісти на основне питання жертви: чому я, що лежить в основі теодеції). Жертва може вимагати відшкодування за завдану шкоду від правопорушника або може прагнути до того, щоб винного було покарано; або жертва може «навіть отримати» з порушника через помсту. Можна отримати матеріальну чи нематеріальну винагороду від цього, але навряд чи це буде примиренням або звільненням від травми. Винуватець може вимагати звільнення від своєї провини: від третьої сторони шляхом подання, покаяння або покарання; від жертви через вибачення і прощення; або від себе завдяки наполегливій внутрішній роботі. Примирення, по суті, має відбуватися між злочинцем і жертвою. Але це також означає, що будь-хто з них може утримати примирення, вписавши травму / провину в світовий контекст і використовувати їх в якості своєрідної зброї [5, р. 18].

Науковці акцентують увагу на ролі третьої сторони в культивуванні ними «практик вислуховування» на стадіях мирного процесу [3, р. 281].

Метод вирішення проблеми (problem-solving) або метод гарвардської школи передбачає досягнення примирення на рівні індивідів, від яких залежить підтримка політики керівників, які стимулюють конфлікт. Якщо конфліктна ситуація буде

вирішена на рівні індивідів, основа для масових протистоянь зникне. Е. Келлі розробив метод м'якого посередництва (soft mediation). Згідно з ним, для вирішення конфлікту необхідно змінити відносини ворогуючих груп для досягнення рівня, коли їх взаємодія стане спрямовуватися на розвиток. Цей метод передбачав виключення з процесу встановлення миру міжнародних організацій і урядів, концентрацію на місцевому самоуправлінні, невеликих групах і локальних лідерах. Тобто, примирення переходить з міжнародного рівня на міжособистісний [1].

Актуальність такого підходу також простежується в аспектах досліджень представника соціально-психологічного підходу до проблеми примирення Г. Кельмана (Herbert C. Kelman). На його думку, в мирних процесах виникає складна дилема: сторони не можуть примиритися без певного рівня спільної довіри; водночас вони не можуть будувати довіри без включення в мирний процес. Тому, неофіційна дипломатія у різних її проявах покликана вплинути на розв'язання цієї дилеми, оскільки вимагає від учасників взаємодіяти у відносинах з низьким рівнем зобов'язань та зменшує обопільні ризики, розширюючи певний ступінь довіри до іншого [7, р. 641, 644].

Дослідник Н. Берікер (Namit Beriker) детально характеризує характер діяльності третьої сили.

I. Втручання з метою трансформації. Актор втручається, щоб трансформувати дисфункціональні відносини між конфліктуючими сторонами та створити загальний інтелектуальний і ціннісний простір між ними.

I А) Стимулююче посередництво. Актор як посередник допомагає сторонам знайти свої власні рішення. Це може виражатись у формі полегшення процесів обміну інформацією та вирішення проблем, і досягається за рахунок введення нових ресурсів до системи конфліктів та підвищення довіри між їх сторонами.

I Б) Інтерактивне вирішення конфлікту. Держави побічно спонсорують або допомагають неофіційній третій стороні, ініціативам малих груп щодо вирішення конфлікту з метою врегулювання відмінностей протиборчих сторін у неформальних умовах.

I В) Навчання з вирішення конфліктів. Вправи з формування вмінь проводяться третіми особами з метою підготовки учасників до більш ефективної боротьби з їх відмінними позиціями.

I Г) Пост-конфліктне відновлення. Актори ініціюють або підтримують зусилля щодо соціальної реабілітації в країні, яку розділив конфлікт.

II. Структурне втручання. Актор втручається в якості третьої сторони і здійснює заходи, спрямовані на зміну в структурі стимулів діяльності опозиційних сторін з очікуванням, що вони приведуть учасників до зміни своєї конфліктної поведінки.

II А) Позитивні стимули. Актор в якості третьої сторони пропонує фінансові та/або політичні нагороди опозиційним сторонам з метою зміни їх конфліктної поведінки.

II Б) Миробудівництво, миротворчість. Надання допомоги сторонам у створенні і розвитку демократичних інститутів, таких, як виборчі системи, фінансові реформи, конституції, які пишуть задля того, щоб демократичні процеси дозволили усунути структурні причини конфлікту. Відправка миротворчих сил для стримування протиборства.

II В) Ініціювання двосторонніх спільних програм. Актор допомагає конфліктуючим сторонам розвивати двосторонні програми співробітництва, в основному на низьких в політичному плані рівнях, таких як культура, бізнес, освіта і спорт (багатоканальна структура).

II Г) Посередництво силою. Третя сторона нав'язує процедуру вирішення конфлікту з метою підвищення своїх національних або інституційних інтересів. Натиск на конфліктуючі сторони задля забезпечення їх компромісу шляхом застосування сили або конкурентної тактики.

II Г) Військове втручання. Актор у військовому плані втручається, щоб зупинити або змінити хід існуючого конфлікту [2, р. 260-261].

Лідери мирного процесу можуть розглядатися в якості суб'єктів вищого рівня примирення. Навчання керівників вищої ланки важливо, оскільки їх відносини і позиція по відношенню до таких питань, як страждання, травма і минуле будуть відображені в їх діяльності на національному рівні щодо побудови миру.

Акторами середнього рівня є ЗМІ і комісії правди. Медіа має виняткову роль у впливі на установки і поведінку. Вони можуть не тільки провокувати ненависть у суспільстві, але і сприяти миру. Комісії правди, які включають в себе як топ-рівень, так і низовий, значно впливають на суспільство.

Низовий рівень складається з усього населення. Визначення та підтримка місцевих методів примирення і надання допомоги в організації зустрічей для керівників з різних сторін на низовому рівні задля обговорення традиційних процесів примирення - приклади роботи на цьому рівні. Важливість тренування відповідних фахівців (перш ніж вони направляються в райони конфліктів) в питаннях типу психологічних наслідків збройних конфліктів та шляхів реакції на конфлікт, також обговорюється на цьому рівні [4].

Таким чином, дане дослідження виокремлює основних акторів процесу примирення та подає загальну характеристику їх діяльності.

Література

1. Генык Н. Примирение как заключительная стадия мирного процесса / Н.А. Генык // VI Всероссийский конгресс политологов «Россия в глобальном мире: Институты и стратегии политического взаимодействия». Материалы. Москва, 22-24 ноября 2012 г. - Москва: РАПН, 2012. - С. 120.
2. Beriker N. Conflict resolution: the missing link between liberal international relations theory and realistic practice / Nimet Beriker // Handbook of Conflict Analysis and Resolution [edited by Dennis J. D. Sandole, Sean Byrne, Ingrid Sandole-Staroste and Jessica Senehi]. - London, NY: Routledge. - P. 256-271.
3. Borneman J. Reconciliation after Ethnic Cleansing: Listening, Retribution, Affiliation / John Borneman // Public Culture Spring. - 2002. - № 14(2). - P. 281-304.
4. Brouneus, K. Reconciliation - Theory and Practice for Development Cooperation [Електронний ресурс] / K.Brouneus // Stockholm: The Swedish International Development Cooperation Agency, 2003. - Режим доступу: http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/18/18232_SIDA2982en_ReconWEB_brouneus.pdf.
5. Galtung J. After Violence, Reconstruction, Reconciliation, and Resolution: Coping with Visible and Invisible Effects of War and Violence/ Johan Galtung // Reconciliation, Justice, and Coexistence: Theory and Practice [ed. Mohammed Abu-Nimer]. - Lanham, MD: Lexington Books, 2003. - P. 3-25.
6. Jeong H. Reconciliation and Its Social and Political Dimensions / Jeong Ho-Won and Charles Lerche // International Politics. - 2002. - № 39. - P. 329-339.
7. Kelman H.C. Building trust among enemies: The central challenge for international conflict resolution / Herbert C. Kelman // International Journal of Intercultural Relations. - 2005. - № 29. - P. 639-650.
8. Reconciliation after Violent Conflict: a Handbook // Editors: David Bloomfield, Teresa Barnes and Luc Huyse. - Stockholm: International IDEA, 2003. - 177 p.